



Grauwe Kiekendief

Kenniscentrum Akkervogels

Meetnet Agrarische Soorten in het agrarisch gebied van de provincie Noord-Holland in 2020

Tussenrapport



Henk Jan Ottens



In opdracht van:



**Provincie
Noord-Holland**

Colofon

Auteur:

Henk Jan Ottens

© Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels 2020

Dit rapport is samengesteld in opdracht van provincie Noord-Holland in het kader van het Meetnet Agrarische Soorten ten behoeve van leefgebiedenonderzoek en monitoring van het stelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer.



Wijze van citeren:

Ottens, H.J. 2020. Meetnet Agrarische Soorten (MAS) in het agrarisch gebied van provincie Noord-Holland in 2020. Tussenrapport Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.

Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels

Postadres: Postbus 46, 9679 ZG Scheemda

Website: www.grauwekiekendief.nl

Foto omslag: Zonsopkomst in de Schermer vanaf telpunt NH082. Stompetoren, 24 juni 2020. © Gerard Westerhuis



1. Inleiding	4
2. Opzet van het meetnet	6
2.1 Monitoringsopzet	7
2.2 Bewerking telgegevens.....	7
3. Weersomstandigheden	9
4. Resultaten.....	10
4.1 Soorten en aantallen	10
4.2 Voorkomen van niet-broedvogels en zoogdieren	11
4.3 Vergelijking tussen gebieden	12
4.4 Vergelijking broedvogelstand per stratum.....	13
4.5 Voorkomen soorten per stratum per agrarisch collectief.....	14
4.5.1 Noord-Holland Zuid.....	14
4.5.2 Water, Land en Dijken	16
4.5.3 Texel.....	18
4.5.4 Hollands Noorden.....	20
5. Relatie met het provinciaal Natuurbeheerplan.....	22
6. Conclusies en aanbevelingen	23
8. Dankwoord.....	24
7. Literatuur	24
Bijlage I	26

Heggenmus in een wegberm in telpunt NH299. Obdam, 8 mei 2020. © Gerard Westerhuis



1. Inleiding

In de provincie Noord-Holland is ca. 72.000 hectare agrarisch gebied aangewezen als leefgebied voor akkervogels: het leefgebied 'Open Akkerland'. Het gaat vaak om grootschalige open akkerbouwgebieden met bouwplannen die gedomineerd worden door de teelt van aardappelen, bloembollen, suikerbieten en granen. In het provinciale beleid wordt gestreefd naar het behoud en/of verbetering van vogelpopulaties van open akkerland. Om de broed- en foerageeromstandigheden voor deze soorten te verbeteren is in 2019 ca. 600 ha agrarisch natuurbeheer, verdeeld over vier agrarische collectieven, ingezet. In 2020 wordt de mogelijkheid geboden om tot een extra inzet van 400 hectare te komen. De ontwikkeling van het agrarisch natuurbeheer vormt een belangrijke schakel in de ontwikkeling van het akkervogelbeheer in provincie Noord-Holland.

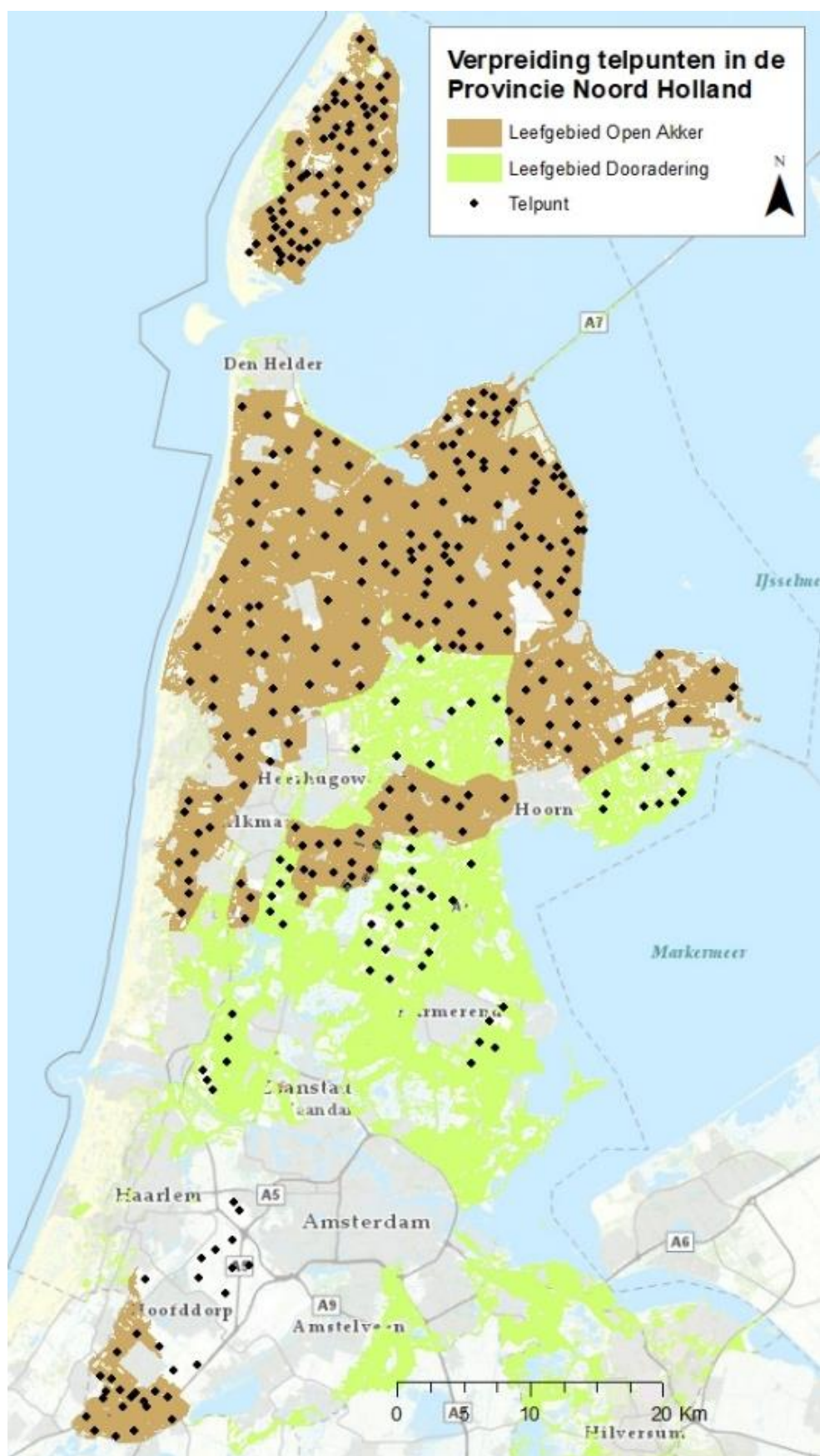
Om de effecten van het agrarisch natuurbeheer en de toestand van broedvogels van het agrarisch gebied in beeld te krijgen is in provincie Noord-Holland in 2020 gestart met het systematisch in kaart brengen van (broed)vogels. Middels het Meetnet Agrarische Soorten (M.A.S.) zijn verspreid over de provincie 350 telpunten neergelegd (Figuur 1). Jaarlijks worden hiervan 141 punten geteld, waarvan 56 telpunten jaarlijks en 85 tweejaarlijks.

De ligging van de telpunten sluit aan op de werkgebieden van de vier agrarische collectieven: 'De Lieuw' op Texel, 'Hollands Noorden', 'Water, Land en Dijken' en 'Noord-Holland Zuid'. De punten liggen grotendeels het leefgebied 'Open Akkerland'. Echter overlapt het leefgebied 'Open Akkerland' vrijwel volledig met het leefgebied 'Dooradering'. Op locaties waar dooraderingsgebied niet overlapt met open akkers (groene gebieden) zijn ook telpunten geplaatst in door akkerbouw gedomineerde polders zoals bijvoorbeeld in de Schermer, Beemster, Purmer en bij Beverwijk. Een omvangrijk deel van de leefgebieden worden gevormd door open akker- en graslandgebieden op klei- en veengronden. In het Natuurbeheerplan 2016 van de provincie Noord-Holland worden voor het leefgebied 'Open Akkerland' de volgende soorten broedvogels genoemd als doelsoorten: kievit, patrijs, velduil, scholekster, ringmus, veldleeuwerik, kerkuil, torenvalk, kneu en gele kwikstaart. Buiten het broedseizoen is de focus gericht op geelgors, veldleeuwerik, kleine zwaan en ruigpootbuisard. De natuurbeheer maatregelen voor deze soorten bestaan uit: akkerranden, vogelakkers met strokenteelt waar vogels foerageren en broeden en wintervoedselakkers om het voedselaanbod voor overwinterende akkervogels te vergroten. Voor het leefgebied 'dooradering' zijn dezelfde doelsoorten gekozen.

Naast de 141 professioneel getelde punten is het de wens van provincie Noord-Holland om ook vrijwilligers te werven voor het meetnet. Dit sluit aan bij de tellingen in andere provincies met akkervogelmeetnetten waar substantiële aantallen tellingen door vrijwilligers worden uitgevoerd. Door de uitbraak van het coronavirus in maart van dit jaar en het afblazen van voorjaarsbijeenkomsten konden geen vrijwilligers worden geworven. Toch zijn in 2020 op Texel 13 punten door vrijwilliger Siebold van Breukelen geteld en nam Harm Jan Kiewiet 7 telpunten voor zijn rekening in de graslanden ten noordoosten van Amsterdam richting Marken. Naast de professioneel te tellen punten zal in samenwerking met de agrarische collectieven in 2021 opnieuw naar vrijwilligers worden gezocht om deel te nemen aan het meetnet.

De gegevens van de puntentellingen van de vrijwilligers komen bovenop de professioneel getelde punten. Voor vrijwilligers gelden in principe geen restricties wat betreft de te kiezen locaties mits geen overlap plaatsvindt met bestaande telpunten en aansluiten bij de landschappelijke configuratie van het leefgebied 'open akkerland'.





Figuur 1. Ligging van 350 telpunten binnen het Meetnet Agrarische Soorten in het leefgebied 'Open Akkerland' en het leefgebied 'dooradering' in provincie Noord-Holland.

2. Opzet van het meetnet

Voor de uitvoering van het Meetnet Agrarische Soorten in de provincie Noord-Holland is, in afstemming met het CBS, voor de volgende aanpak gekozen. Jaarlijks worden 141 telpunten geteld waarvan tweevijfde deel (56 telpunten) jaarlijks wordt geteld en drievijfde (85 telpunten) tweejaarlijks (Tabel 1). De laatste categorie bestaat dus uit 170 punten, waarvan de helft het ene en de andere helft het andere jaar wordt geteld. Het tellen van jaarlijks dezelfde punten geeft het meetnet 'statistische kracht'. Het tweejaarlijks tellen van punten zorgt voor een grotere geografische spreiding zodat over een groter deel van de provincie gekeken kan worden naar het voorkomen van broedvogels.

Tabel 1. Telpunten binnen het Meetnet Agrarisch Soorten per beheergebied in Noord-Holland.

Collectief Beheergebied	Oppervlakte (ha)	Oppervlakte 'Open Akker'	Vaste telpunten 2020	Roulerende telpunten 2020
Noord-Holland Zuid	14.543	3.359	4	5
Water, Land en Dijken	79.187	7.176	7	8
Hollands Noorden	101.975	53.576	38	62
De Lieuw - Texel	12.356	8.297	7	10
Totaal	208.061	72.408	56	85

Verdeeld over de vier werkgebieden zullen in totaal 350 telpunten geplot worden. Jaarlijks worden hiervan 141 telpunten geteld, dat betekent 1 telpunt per 500 hectare leefgebied 'Open Akkerland'. Deze dichtheid is vergelijkbaar met telpunten in andere provincies met agrarische meetnetten. Het aantal jaarlijks te tellen punten per agrarisch collectief is gebaseerd op het aandeel leefgebied 'Open Akkerland'. In het werkgebied van 'Water, Land en Dijken' heeft dit type leefgebied een bescheiden omvang en is het aantal punten daar geringer, terwijl voor 'Hollands Noorden' juist het omgekeerde geldt. Per collectief beheergebied zijn de telpunten verdeeld worden over de drie eerdergenoemde strata (Tabel 2). In de opzet van het meetnet wordt uitgegaan van drie te onderzoeken strata: 1) telpunten gelegen in het leefgebied 'Open Akkerland', 2) telpunten gelegen in het leefgebied 'Open Akkerland' bij agrarisch natuurbeheer en 3) telpunten gelegen in zogenaamd 'wit gebied', gangbaar beheerd akkergebied dat buiten de begrenzing van het leefgebied 'Open Akkerland' ligt. Bij agrarisch natuurbeheer gaat het om maatregelen zoals akkerranden, wintervoedselveldjes en vogelakkers.

Tabel 2. Totaal aantal telpunten per stratum binnen het Meetnet Agrarische soorten in Noord-Holland.

Werkgebied	2020	2020	2020	2021	2021	2021
	Open Akker	ANLb	Wit	Open Akker	ANLb	Wit
Noord-Holland Zuid	3	3	3	3	3	3
Water, Land en Dijken	5	5	5	5	5	5
Hollands Noorden	33	33	33	33	33	33
Texel	6	6	6	6	6	6
Totaal	47	47	47	47	47	47



Het monitoringmeetnet kan inzicht geven in de volgende vragen:

1. Hoe is de dichtheid en verspreiding van akker- en weidevogels in de te onderzoeken strata?
2. Hoe is de ontwikkeling van soorten binnen de geselecteerde strata?
3. Is er een effect van het ingezette agrarisch natuurbeheer op voorkomende soorten?

Het Noord-Hollandse agrarische meetnet gaat onderdeel uit maken van de reeds bestaande meetnetten, zoals in de provincies Groningen, Drenthe en Flevoland, waar sinds ca. 10 jaar informatie over de aanwezigheid van broedvogels in het agrarisch gebied wordt verzameld. Data uit Noord-Holland gaat significant bij dragen aan analyses omtrent de ontwikkeling van akkervogelpopulaties en het effect van natuurbeheermaatregelen.

2.1 Monitoringsopzet

Vanaf 1 april tot 15 juli zijn alle telpunten viermaal bezocht, waarbij gedurende de telperiode van tien minuten alle waarnemingen van vogels en zoogdieren binnen een straal van 300 meter zijn genoteerd (Roodbergen *et al.* 2013, Teunissen *et al.* 2019). De verdeling van de bezoeken is als volgt:

- Ronde 1: 1 april tot en met 20 april
- Ronde 2: 21 april tot en met 10 mei
- Ronde 3: 11 mei tot en met 10 juni
- Ronde 4: 21 juni tot en met 15 juli

Tussen opeenvolgende bezoeken aan hetzelfde punt moeten minstens 7 dagen liggen. Per telronde moet de volgorde waarin de telpunten worden bezocht worden afgewisseld. Er kan geteld worden vanaf zonsopkomst tot uiterlijk vijf uren daarna. Er wordt gedurende exact 10 minuten geteld. Tellingen worden bij voorkeur bij rustig, zonnig en niet te warm of te koud weer uitgevoerd, en niet bij harde regen, mist (zicht minder dan 300 m) of bij windkracht 5 Bft of hoger. Bij iedere waarneming is onderscheid gemaakt in type gedrag van de vogels. Volgens de MAS-methodiek krijgen niet-plaatsgebonden individuen of groepen vogels de laagste waardering, oftewel broedcode nul. De hoogste broedcodes worden gegeven aan territoriaal gedrag en gedrag dat duidt op de aanwezigheid van nesten en/of jongen. Ook zoogdieren kunnen in het MAS-systeem worden ingevoerd. Voor algemene soorten (hazen en reeën) kan het voorkomen evenzeer in relatie tot landschappelijke en agrarische karakteristiek worden geanalyseerd. De waarnemingen zijn in het veld direct digitaal ingevoerd en worden aan het einde van iedere telling weggeschreven naar de MAS-database. Alle gegevens verzameld in opdracht van de provincie Noord Holland komen aan het eind van het seizoen beschikbaar voor provincie Noord Holland. Tevens worden de gegevens doorgezet naar de Nationale Databank Flora en Fauna (N.D.F.F.).

2.2 Bewerking telgegevens

Alle waarnemingen over meer dan 300 meter afstand ten opzichte van het centrum van het telpunt worden niet meegenomen. Ten tweede worden alle niet-territoriale waarnemingen (broedcode 0) uit het bestand verwijderd. Ten derde worden voor een aantal soorten datumgrenzen gehanteerd om in het voorjaar de aanwezigheid van doortrekkende exemplaren niet te vermengen met plaatsgebonden individuen (Tabel 3). Hierbij is uitgegaan van de datumgrenzen zoals die in het Broedvogel Monitoring Project van Sovon zijn opgenomen (Vergeer 2016). Niet voor alle soorten is een eindgrens gebruikt, teneinde alle territoriale waarnemingen te kunnen benutten. Per soort is uitgegaan van het maximaal aantal waarnemingen dat ieder jaar op een telpunt in een bepaalde telronde gedaan is. Dat betekent dat als van een soort de meeste territoriale waarnemingen gedaan zijn in ronde 3, deze waarde in de

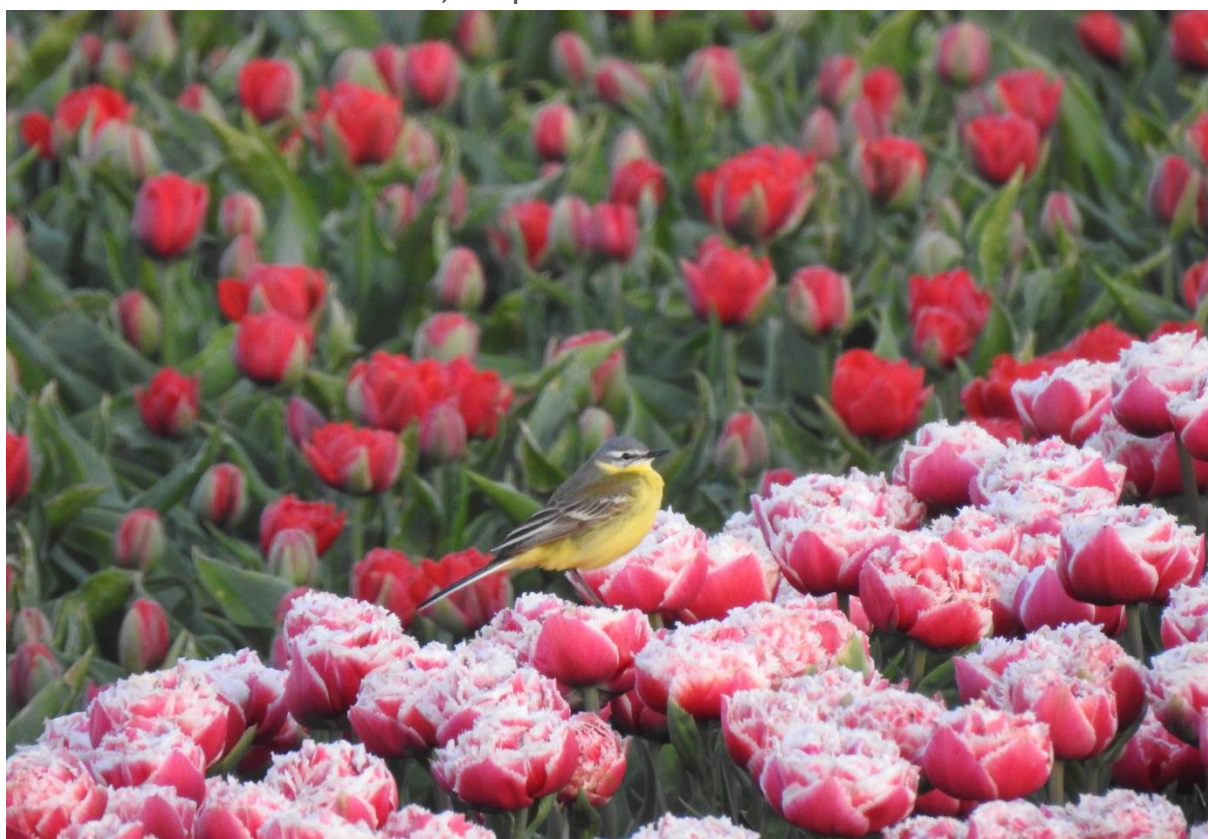


berekeningen wordt gebruikt. Mocht het hoogste aantal in ronde 1 vallen dan wordt die waarde gebruikt.

Tabel 3. Gehanteerde datumgrenzen voor enkele doelsoorten in 2016.

Soort	Datumgrens
Gele Kwikstaart	Vanaf 15 april
Grasmus	Vanaf 25 april
Graspieper	Vanaf 1 mei
Grauwe Kiekendief	Vanaf 1 mei
Kievit	Tussen 1 april en 10 mei
Kneu	Vanaf 25 april
Kwartel	Vanaf 20 mei
Paapje	Vanaf 15 mei
Scholekster	Vanaf 30 april

Eén van de vele gele kwikstaarten tussen de bloeiende tulpen, hier in telpunt NH152.
Aartswoud, 17 april 2020. © Gerard Westerhuis



3. Weersomstandigheden

April

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 11,1°C tegen een langjarig gemiddelde van 9,2°C was april zeer warm. De maand komt daarmee op een gedeelde zesde plaats van warmste aprilmaanden sinds 1901. April telde 9 warme dagen in De Bilt, tegen 3 normaal (normaal = langjarig gemiddelde). Met 11 millimeter neerslag gemiddeld over het land tegen 42 millimeter normaal, was de maand zeer droog. De Bilt en de meeste andere stations telden in april slechts zes neerslagdagen, in het zuiden kwam het plaatselijk zelfs maar tot vier dagen met neerslag. Met gemiddeld over het land ongeveer 287 uren zon tegen normaal 178, was het de zonnigste aprilmaand sinds het begin van de metingen. Het oude record van 280 zonuren was in april 2007. Vooral de perioden 4-11 april, 15-17 april en 20-23 april waren zonovergoten.

Mei

De maand mei begon wisselvallig en koel onder invloed van een lagedrukgebied dat zich via de Noordzee richting Scandinavië verplaatste. Met maximumtemperaturen uiteenlopend van 12-13°C in het noordelijk kustgebied tot circa 16 °C verder landinwaarts, lagen de temperaturen tot en met de 5^e duidelijk onder het langjarige gemiddelde. Mei was een zeer droge maand met landelijk gemiddeld 15 millimeter neerslag tegen 61 millimeter normaal. Hierdoor nam het neerslagtekort verder toe tot een uitzonderlijk hoge waarde van 162 millimeter aan het einde van de maand, normaal slechts 55 millimeter. Met landelijk gemiddeld 324 zonuren tegen 213 zonuren normaal was mei ook zeer zonnig.

Juni

Met een gemiddelde dagtemperatuur van 17,5°C tegen 15,6°C normaal in De Bilt was juni zeer warm. De maand telde in totaal 8 zomerse dagen (in De Bilt maximumtemperatuur 25 °C of hoger), en één tropische dag (in De Bilt maximumtemperatuur 30 °C of hoger), tegen normaal respectievelijk vijf en één. Met gemiddeld over het land 84 mm neerslag tegen normaal 68 mm was juni duidelijk natter dan normaal. De neerslag was ongelijk over het land verdeeld, omdat de regen vaak tijdens zware, lokale buien viel. Met gemiddeld over het land 232 uren zon tegen 201 normaal was juni zeer zonnig. Tijdens de wisselvallige periode waren er meestal toch de nodige uren zon.

Juli

Met een gemiddelde temperatuur van 17 °C in De Bilt tegen normaal 17,9 °C was juli een koele maand. Het was de koelste julimaand sinds 2011. Langdurige perioden van warm zomerweer ontbraken, het bleef bij enkele losse dagen. In de tweede helft van de maand waren er perioden van meerdere dagen met hogedrukinvloed afgewisseld door invloed van depressies die meestal over de Britse Eilanden en het Noordzeegebied oost- of noordoostwaarts trokken. De Bilt telde 22 warme dagen (dit is het normale aantal), 3 zomerse dagen (normaal 9) en 1 tropische dag (normaal 2). Gemiddeld over het land viel er 66 mm neerslag, tegen 74 mm normaal, waarmee het een vrij droge maand was. Met ongeveer 217 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 212 was de zonneschijnduur relatief normaal.



4. Resultaten

4.1 Soorten en aantallen

In 2020 zijn in en om het leefgebied 'Open Akkerland' in totaal 77 soorten als broedvogel aangemerkt (Tabel 4). Van elke soort is het gesommeerde aantal territoria van alle getelde punten weergegeven.

Tabel 4. Waargenomen soorten en het geschatte aantal broedparen per telpunt (i.e. maximaal aantal vastgestelde territoria tijdens de telronden) in 2020 in het leefgebied 'Open Akkerland' en omringend 'wit gebied'..

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
Wilde Eend	294	Heggenmus	26	Grote Bonte Specht	6
Scholekster	287	Grutto	25	Stormmeeuw	6
Kievit	274	Rietzanger	23	Bosrietzanger	5
Gele Kwikstaart	272	Koolmees	22	Gaai	5
Meerkoet	170	Soepeend	20	Slobeend	5
Veldleeuwerik	126	Bruine Kiekendief	19	Spotvogel	5
Bergeend	78	Knobbelzwaan	18	Braamsluiper	4
Fazant	78	Torenavalk	18	Groene Specht	4
Krakeend	70	Turkse Tortel	18	Patrijs	4
Winterkoning	63	Waterhoen	18	Tafeleend	3
Witte Kwikstaart	62	Boerenzwaluw	17	Zanglijster	3
Houtduif	55	Buizerd	17	Kluut	2
Graspieper	49	Fuut	17	Kwartel	2
Nijlgans	49	Grasmus	17	Zwarte Roodstaart	2
Ekster	44	Tureluur	17	Boomkruiper	1
Kleine Karekiet	39	Holenduif	16	Engelse Kwikstaart	1
Merel	37	Groenling	14	Grote Lijster	1
Vink	35	Kauw	14	Havik	1
Tijftjaf	33	Blauwborst	13	Kleine Plevier	1
Zwarte Kraai	32	Pimpelmees	11	Muskuseend	1
Huisbus	31	Rietgors	10	Oeverzwaluw	1
Putter	31	Ringmus*	9	Roodborst	1
Spreeuw	31	Grauwe Gans	8	Roodborsttapuit	1
Kuifeend	29	Fitis	7	Smient	1
Zwartkop	29	Grote Canadese Gans	7	Stadsduif	1
Kneu	28	Huiszwaluw*	7		



Na een jaar onderzoek zijn de contouren van wat er in het agrarisch gebied van provincie Noord-Holland kan worden aangetroffen tamelijk goed zichtbaar. Namelijk relatief hoge aantallen van aan water geboden soorten zoals wilde eend, meerkoet, bergeend en kraakeend. Twee steltlopersoorten zijn prominent aanwezig in de open (akker)gebieden te weten scholekster en kievit. Van de akkerzangers is de gele kwikstaart ruim vertegenwoordigd. De dichtheid van veldleeuweriken is bescheiden en vergelijkbaar met andere agrarische gebieden op kleigrond. Op Texel bereikt deze soort wel hoge dichtheden. Ook de fazant staat in de top tien van meest aangetroffen soorten. De soort is algemeen op akkers in de Wieringermeer, Beemster, Schermer en op Texel.

4.2 Voorkomen van niet-broedvogels en zoogdieren

Tijdens de tellingen werden 28 vogelsoorten vastgesteld die gebruikmaken van het agrarisch gebied maar er niet broeden, of soorten waarvan broeden niet is vastgesteld binnen de begrenzingen van de telcirkels (Tabel 5).

Tabel 5. Waargenomen soorten die niet als broedvogel verbonden waren aan de telpunten.

Soort	Soort	Soort	Soort
Aalscholver	Goudplevier	Oeverloper	Soepgans
Beflijster	Grote Mantelmeeuw	Oeverzwaluw	Tapuit
Blauwe Kiekendief	Kleine Mantelmeeuw	Paapje	Visdief
Blauwe Reiger	Kokmeeuw	Regenwulp	Watersnip
Bokje	Kramsvogel	Rosse Grutto	Wintertaling
Bontbekplevier	Lepelaar	Rotgans	Witgat
Eider	Morinelplevier	Smelleken	Zilvermeeuw

Tijdens de tellingen werden de volgende zoogdieren waargenomen: haas (679), kat (19), hermelijn (3). Opvallend genoeg zijn geen reeën, muskusratten of vossen binnen de telcirkels gezien. De lijst geeft een kwalitatief overzicht van het voorkomen, omdat de aanwezigheid van sporen zoals molshopen, holletjes of prenten in MAS niet worden meegenomen.

Wilde eend met pulli in telpunt NH298. De Weere, 25 april 2020. © Gerard Westerhuis



4.3 Vergelijking tussen gebieden

In tabel 6 is een overzicht gegeven van de dichtheden per 100 hectare van 15 geselecteerde broedvogelsoorten in de werkgebieden van de vier agrarische collectieven. De gemiddelde dichtheden in Noord Holland zijn vergeleken met dichtheden in de provincies Flevoland, Friesland en Groningen in 2020. Voor de vergelijking is voor Groningen en Friesland alleen gebruik gemaakt van telpunten gelegen op (lichte) zeekleigronden langs de waddenkust.

Tabel 6. Berekende dichtheid van de 15 geselecteerde broedvogelsoorten per 100 ha binnen de werkgebieden van de vier agrarische collectieven in 2020. NHZ = Noord-Holland Zuid, WLD = Water Land Dijken, TX = Texel en HN = Hollands Noorden, FL = Provincie Flevoland, FR = Provincie Friesland en GR = Provincie Groningen.

Soort	NHZ	WLD	Texel	HN	FL	FR	GR
Bergeend	0,4	2,6	2,6	1,9	0,1	1,6	1,0
Blauwborst	0,4	0,5	0,0	0,8	0,7	0,6	2,8
Fazant	2,0	3,5	1,5	1,9	0,0	2,4	1,5
Gele Kwikstaart	8,3	6,1	9,3	6,2	5,9	4,9	6,0
Grasmus	0,0	0,5	0,5	0,5	1,4	0,4	0,9
Graspieper	1,6	1,2	1,8	1,1	1,8	0,3	4,0
Grutto	0,4	0,0	0,0	1,0	0,4	0,4	0,0
Kievit	8,3	6,8	7,2	6,9	4,5	3,4	4,1
Kneu	1,2	0,2	0,5	0,9	0,8	0,4	1,5
Kwartel	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,2
Meerkoet	0,4	5,0	1,8	5,7	1,2	4,2	1,1
Patrijs	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Scholekster	2,0	2,8	11,4	7,4	1,1	5,9	4,7
Veldleeuwerik	3,1	1,4	11,3	0,7	1,5	2,1	3,2
Wilde Eend	5,5	10,4	7,2	7,5	1,7	9,3	5,1
Totaal	2,2	2,7	3,7	2,8	1,4	2,4	2,4

Uit de gegevens blijkt dat Noord Holland vergeleken met andere provincies of provincieregio's gemiddeld hoge dichtheden heeft voor de geselecteerde soorten. Drie van de vier collectieven scoren gemiddeld hogere dichtheden van alle soorten tezamen. Alleen Noord Holland Zuid heeft een iets lager gemiddelde dan in Friesland en Groningen, maar hoger dan Flevoland. Naast een hoger gemiddelde over het geheel hebben tien van de vijftien soorten ook de hoogste 'soortgemiddelden' in Noord Holland. Vergeleken met andere provincies springt met name de talrijkheid van de gele kwikstaart en de kievit in Noord Holland in het oog. In tegenstelling tot Noord Holland ontbreken (of zijn uiterst zeldzaam) patrijzen in de kleigebieden van Flevoland, Friesland en Groningen.

Binnen de collectieve beheergebieden in Noord Holland verschillen de aantallen van soorten (Tabel 6). Daar waar van een soort hoge aantallen zijn gevonden in één agrarische collectief, kan dezelfde soort in een ander agrarisch collectief juist veel lagere aantallen hebben. Voorbeeld hiervan is de scholekster die per collectief beheergebied uiteenlopende dichtheden laat zien. Noord-Holland Zuid scoort de hoogste dichtheden voor kievit en kneu. De dichtheid van 8,3 broedparen per 100 hectare voor de kievit is aanzienlijk en vergelijkbaar met de beste locaties voor de soort in akkergebieden in Nederland. Water, Land en Dijken kent hoge dichtheden voor met name de fazant en wilde eend. Dit geldt voor



Texel wat betreft de gele kwikstaart, scholekster en veldleeuwerik, waar zeer hoge dichtheden van deze soorten zijn waargenomen. Tenslotte worden nergens zoveel grutto's vastgesteld als in het boerenland van agrarisch collectief Hollands Noorden. Opvallend zijn de lage dichtheden van blauwborst, grasmus, graspieper en kwartel in de provincie.

4.4 Vergelijking broedvogelstand per stratum

In de vorige paragraaf werd duidelijk dat provincie Noord-Holland per regio aanzienlijke dichtheden van akkervogels herbergt. In deze paragraaf wordt ingegaan op de dichtheden per soort per stratum (Tabel 7) en wordt ook een vergelijking gemaakt tussen de agrarische collectieven. Het is goed om te weten dat wit gebied agrarisch gebied is dat buiten de begrenzing van het leefgebied 'open akkerland' valt en als gevolg daarvan natuurmaatregelen ontberen gericht op akkervogels. Omdat het leefgebied 'open akkerland' voor een belangrijk deel overlapt met het leefgebied 'dooradering' kunnen natuurmaatregelen ingezet ter verbetering van leefgebied 'dooradering' ook onderdeel uit maken van de MAS-telpunten. Omdat het waarschijnlijk om een gering aantal punten zal gaan is in het overzicht hier geen rekening mee gehouden.

Tabel 7. dichtheden van 15 geselecteerde soorten op de strata agrarisch natuurbeheer (ANLb), leefgebied 'Open Akkerland' en wit gebied.

Soort	ANLb	Open Akker	Wit gebied
Bergeend	1,8	1,9	2,5
Blauwborst	0,5	0,3	0,2
Fazant	2,9	1,8	1,2
Gele Kwikstaart	6,6	9,9	3,9
Grasmus	0,8	0,2	0,2
Graspieper	1,1	1,8	1,0
Grutto	0,1	0,9	2,5
Kievit	6,8	7,7	6,6
Kneu	1,2	0,5	0,4
Kwartel	0,1	0,0	0,0
Meerkoet	2,9	4,2	6,1
Patrijs	0,1	0,0	0,1
Scholekster	6,4	7,7	7,7
Veldleeuwerik	4,4	4,0	1,7
Wilde Eend	7,6	6,6	7,9
Totaal	2,9	3,2	2,8

Langjarig onderzoek naar de effecten van ANLb op het voorkomen van soorten levert stevast een overeenkomstig beeld op, namelijk dat fazant, grasmus en kneu in bovengemiddelde aantallen aanwezig zijn bij natuurmaatregelen (Ottens 2019). Ook blauwborst, veldleeuwerik en kwartel worden in hogere dichtheden bij ANLb beheer gevonden. In Drenthe bijvoorbeeld lijken veldleeuweriken vooral van vlakdekkende maatregelen als vogelakkers te profiteren. Hier geldt dat veldleeuweriken in het agrarisch gebied significant afnemen, maar dat de stand op locaties met agrarisch natuurbeheer stabiel is (Ottens 2019). Of dit ook voor Noord-Holland geldt zal de komende jaren duidelijk moeten worden. Voor blauwborst en kwartel is dit effect niet gevonden. Deze soorten lijken doorgaans niet te



reageren op agrarisch natuurbeheer. Voor andere soorten, met name steltlopers, is geen aantrekkingskracht van de natuurmaatregelen op akkers te zien. Ook dit is in lijn met de bevindingen in Drenthe, waar kievit en scholekster juist locaties met akkervogelbeheer lijken te mijden. Dit geldt ook voor de meerkoet, gele kwikstaart en graspieper.

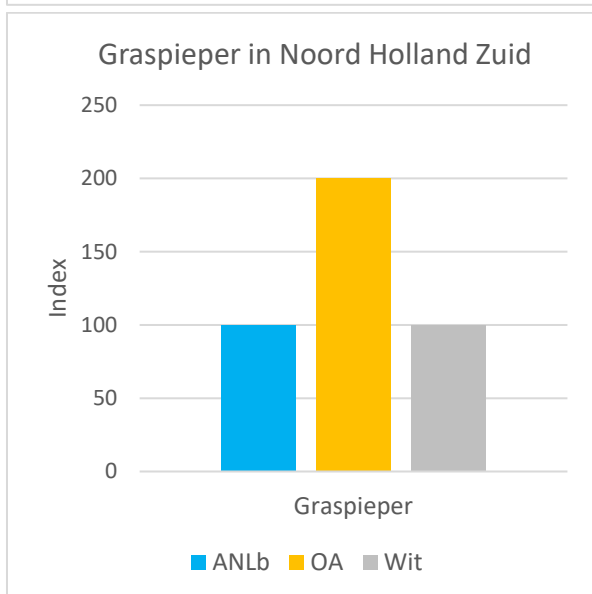
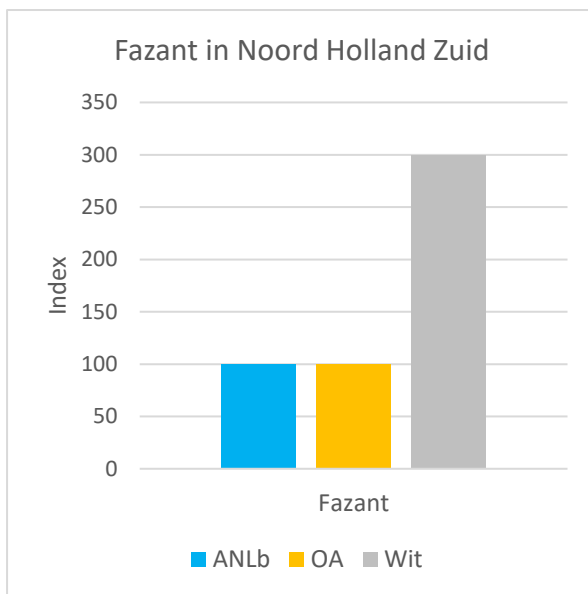
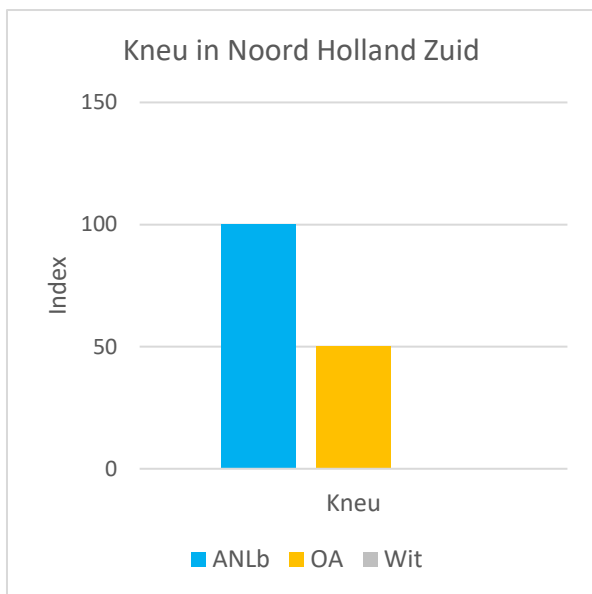
4.5 Voorkomen soorten per stratum per agrarisch collectief

Hieronder wordt per agrarisch collectief een index van gegeven van de gemiddelde dichtheden van de belangrijke akkervogelsoorten per stratum 'ANLb', leefgebied 'Open Akkerland' en 'wit gebied'. De index van ANLb is op 100 gesteld. Voor de analyse zijn voor ANLb 50 telpunten, 'Open Akkerland' 44 telpunten en 'wit gebied' 50 telpunten in totaal gebruikt.

4.5.1 Noord-Holland Zuid

Het voorkomen van soorten in de Haarlemmermeerpolder verbonden aan natuurmaatregelen laten, met uitzondering van de kneu, nog geen duidelijk beeld zien. Dit kan ook niet na een jaar tellen. De komende jaren zullen voorkeuren duidelijk worden.



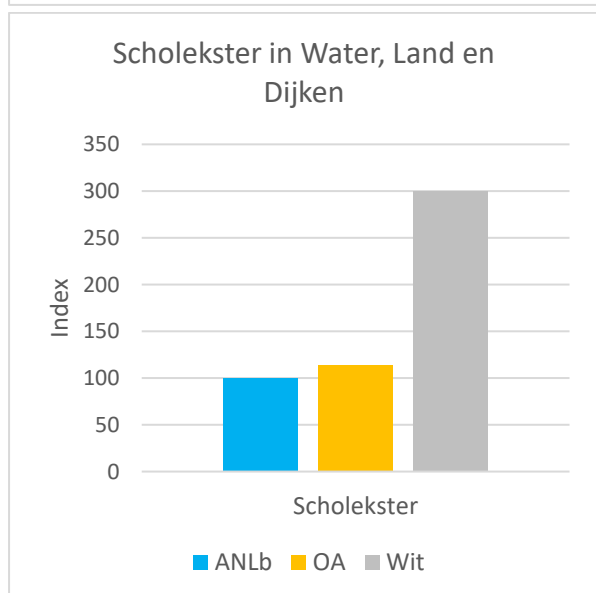
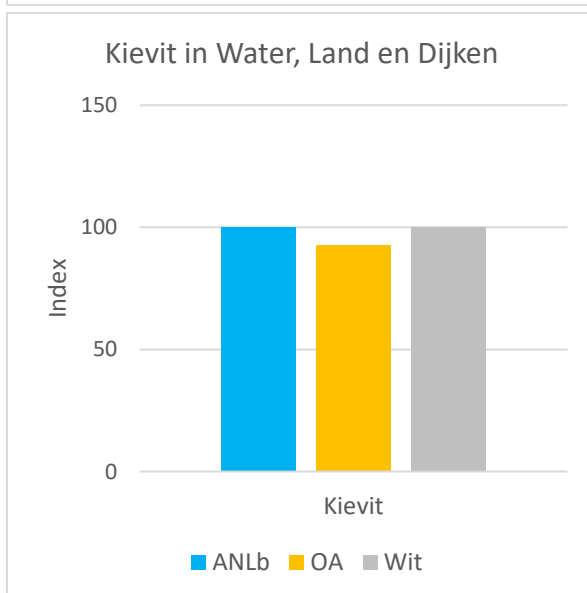
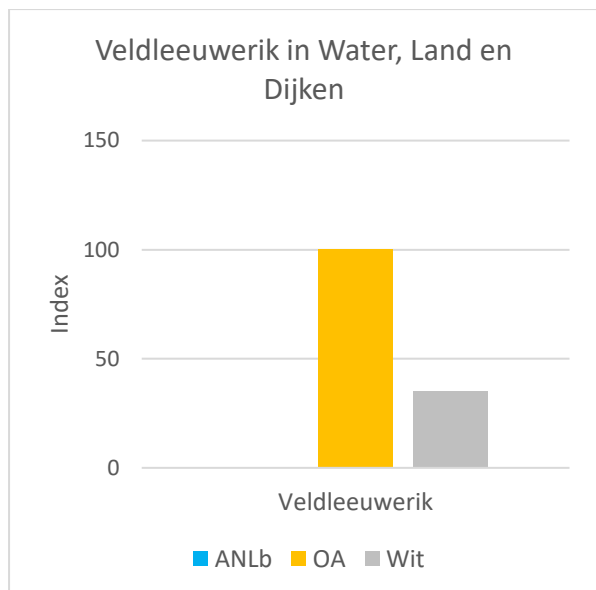
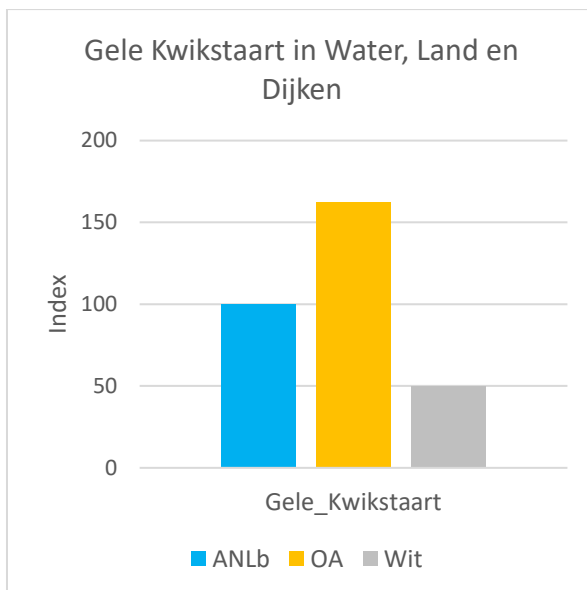


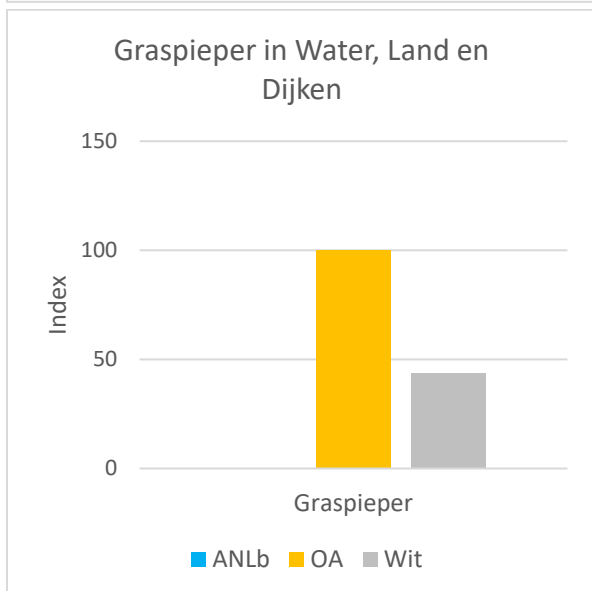
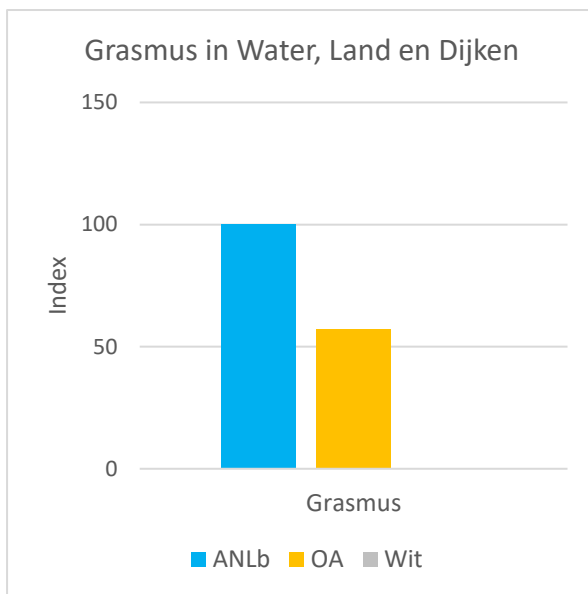
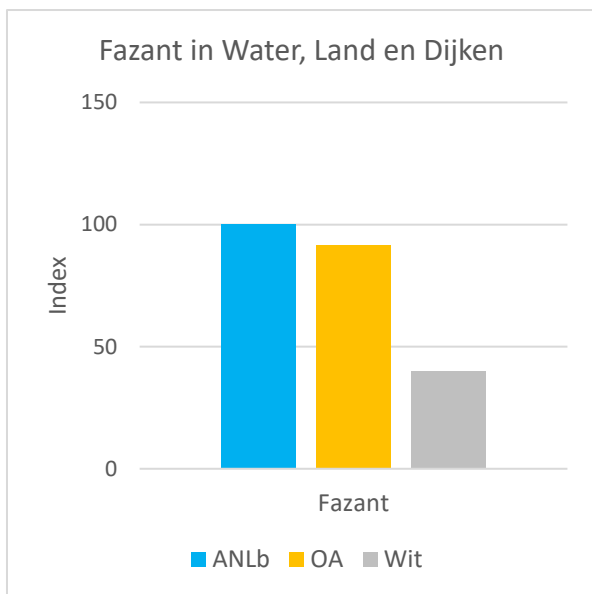
Kneu in telpunt NH162. Middenmeer, 9 april 2020. © Gerard Westerhuis



4.5.2 Water, Land en Dijken

De opmerking dat de kneu doorgaans snel reageert op agrarisch natuurbeheer gaat voor collectief Water, Land en Dijken niet op. De dichtheid is er laag, dus het is mogelijk dat een effect om die reden niet zichtbaar is. Omdat de kneu alleen in het leefgebied 'Open Akkerland' is aangetroffen is de figuur niet opgenomen in het overzicht. Andere soorten met voorkeur voor agrarisch natuurbeheer zoals fazant en grasmus vonden wel de grootste dichtheden bij de ingezette maatregelen. De dichtheden van typische akkervogelsoorten als gele kwikstaart, veldleeuwerik, kievit en scholekster waren doorgaans het hoogst in het leefgebied 'Open Akkerland' of 'wit gebied'. Dit geldt ook voor de graspieper.



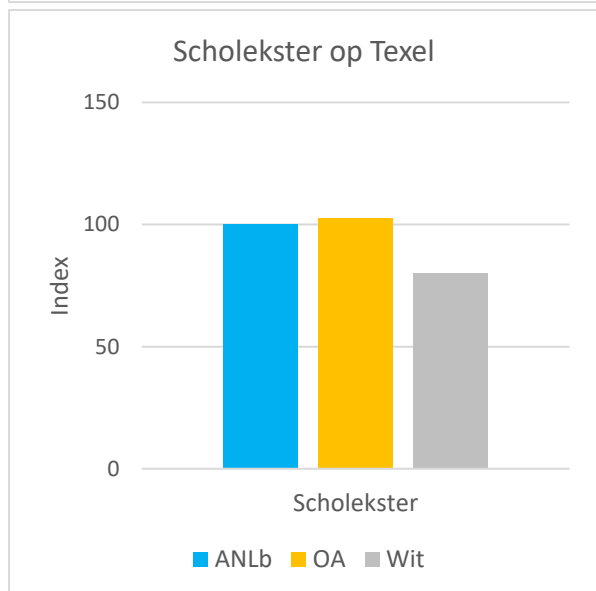
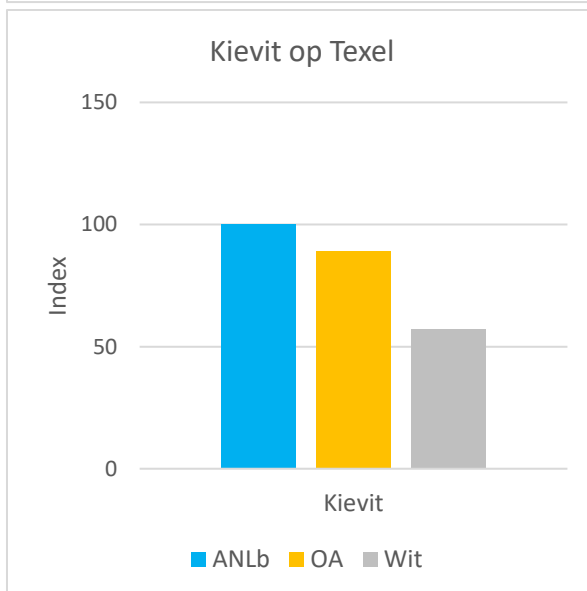
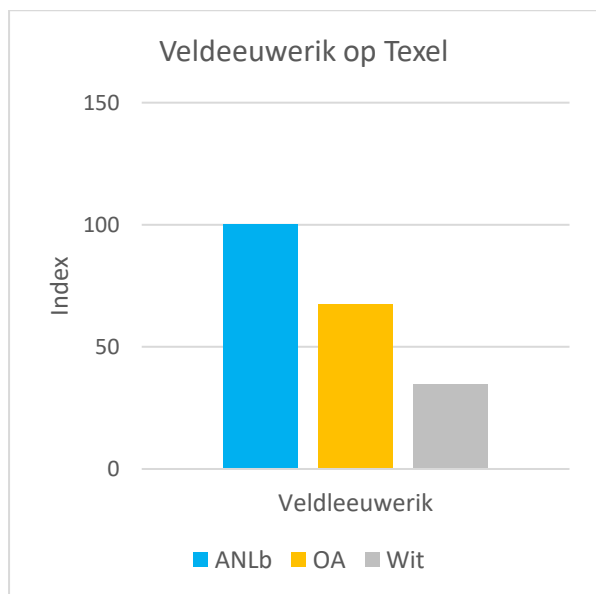
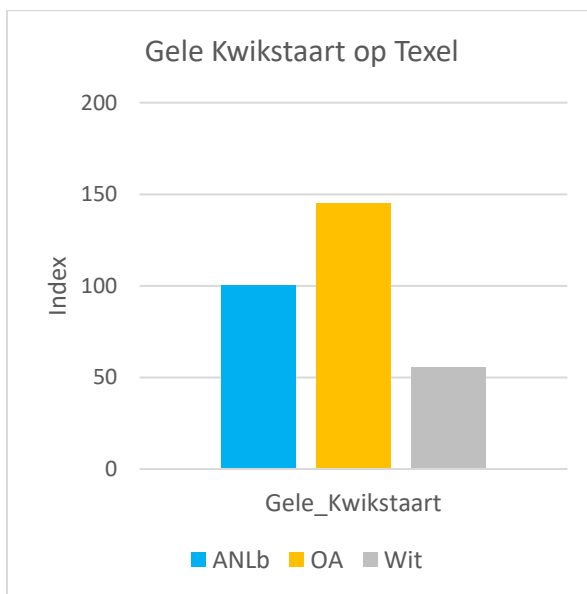


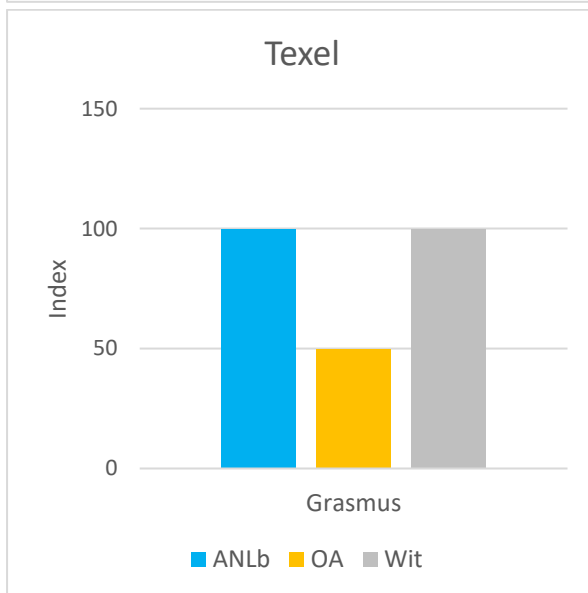
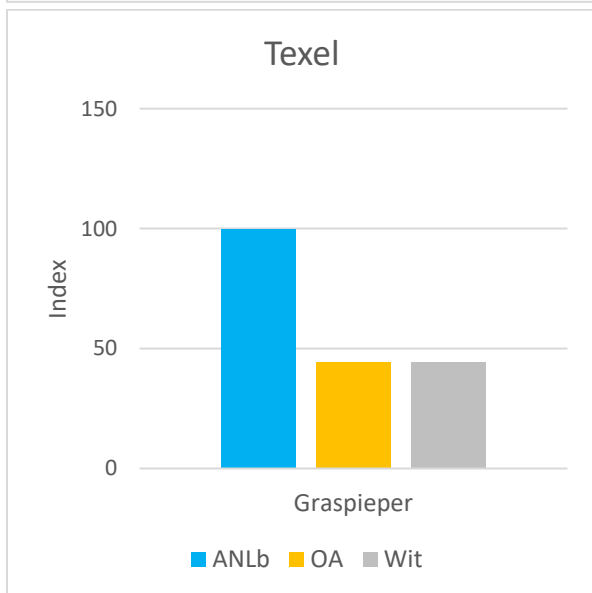
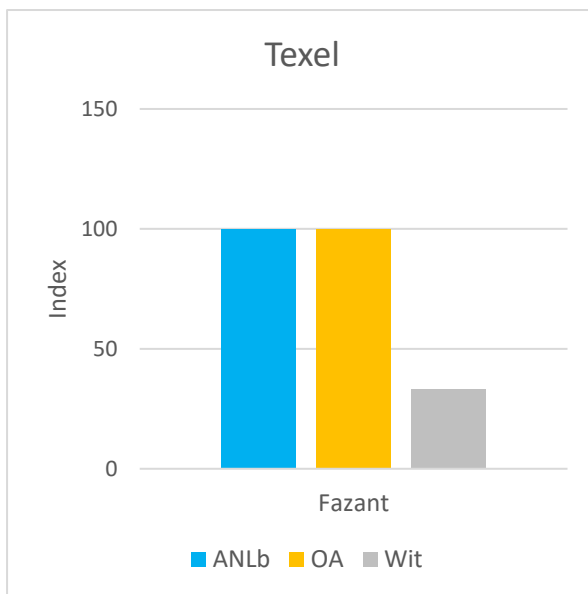
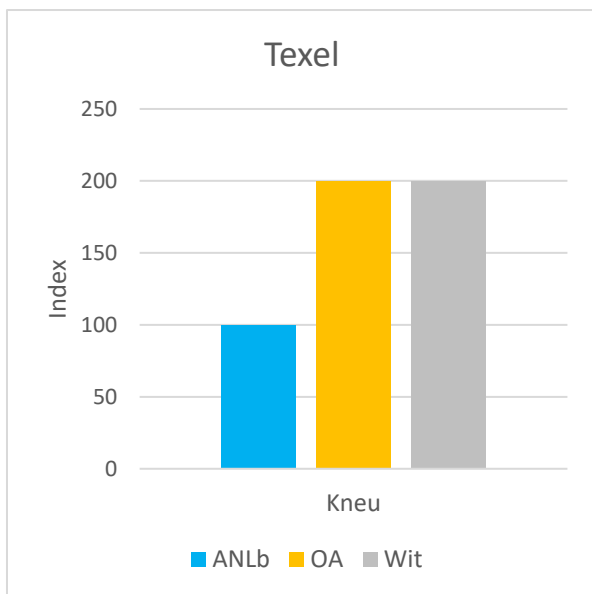
Broedverdachte vrouw gele kwikstaart in een strook tussen biologische bollen in telpunt NH236. Burgerbrug, 28 mei 2020. © Gerard Westerhuis



4.5.3 Texel

Op Texel ligt een substantiële oppervlakte (vlakdekkende) maatregelen die zowel gericht zijn op weidevogels als akkervogels. Deze verdeling is uniek omdat maatregelen doorgaans gericht op weidevogels niet kunnen worden toegepast in leefgebied 'Open Akkerland' en andersom. Interessant is te zien hoe de Texelse configuratie van weidevogel- en akkervogelmaatregelen effect heeft op het voorkomen van soorten. Dichtheden van veldleeuweriken op Texel zijn gemiddeld hoger bij agrarisch natuurbeheer en dat geldt ook voor kievit en graspieper. Opvallend omdat normaal deze drie soorten in het leefgebied 'Open Akkerland' zich niet of nauwelijks voelen aangetrokken tot agrarisch natuurbeheer. Daar staat tegenover dat soorten als kneu, fazant en grasmus, die normaal wel voorkeur laten zien voor locaties met agrarisch natuurbeheer dit op Texel juist niet deden.



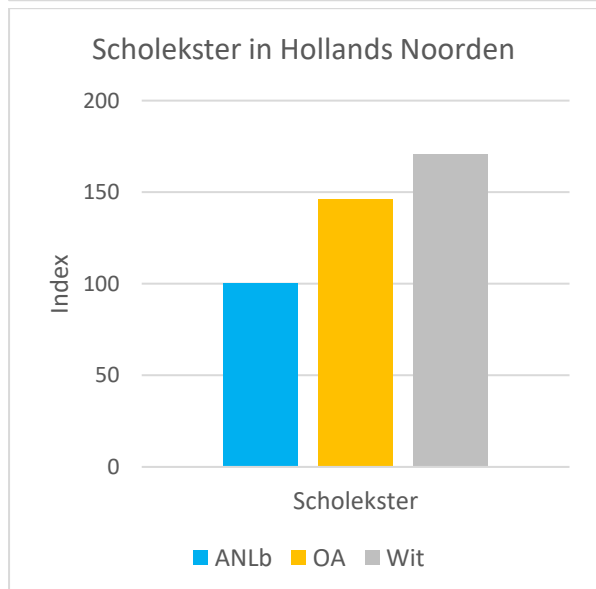
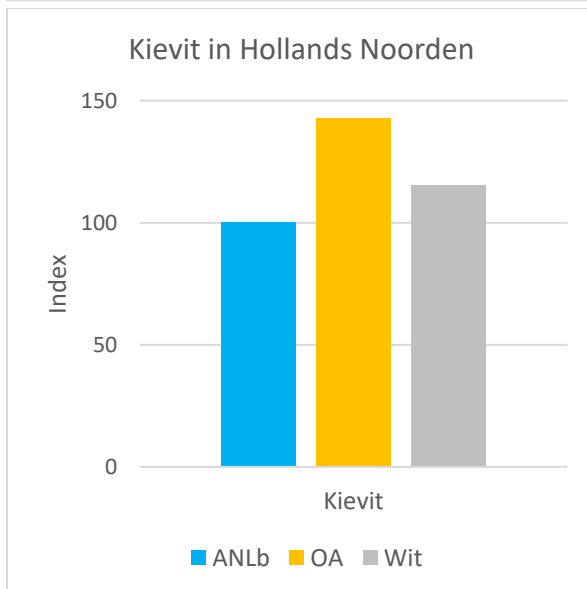
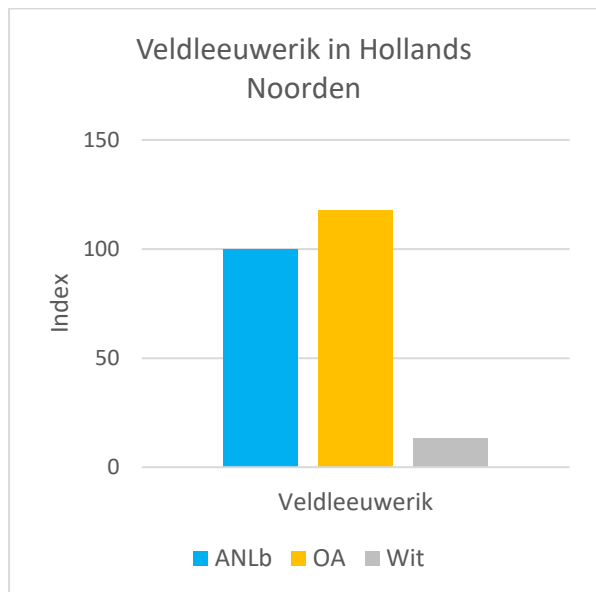
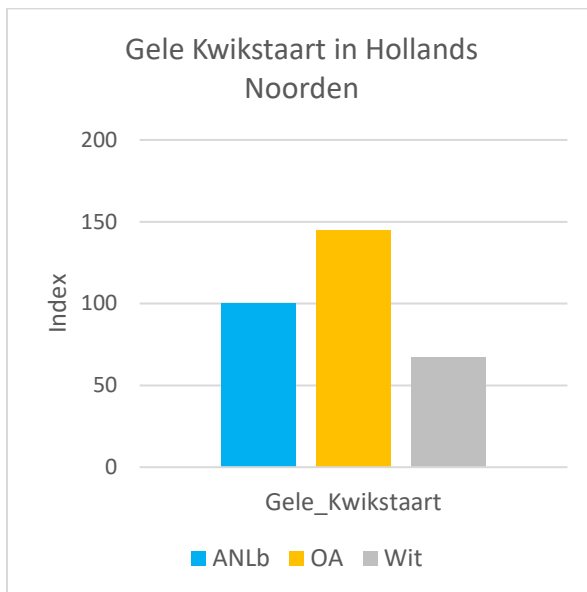


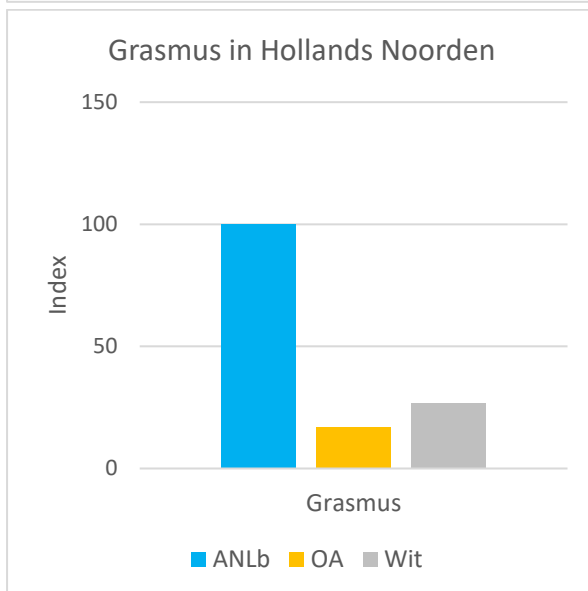
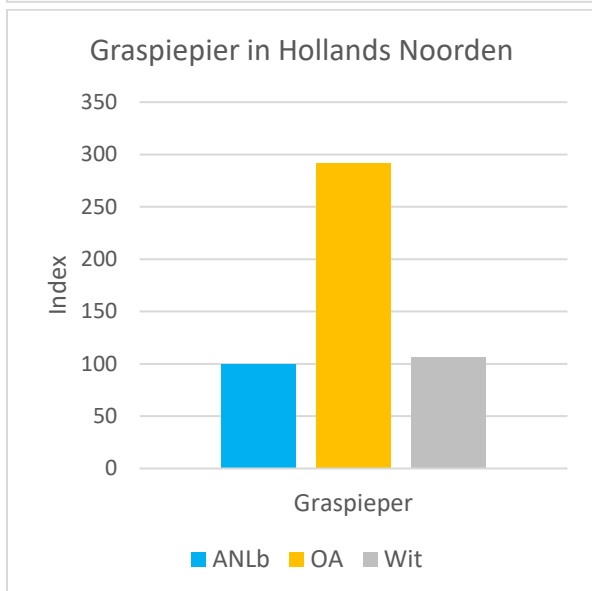
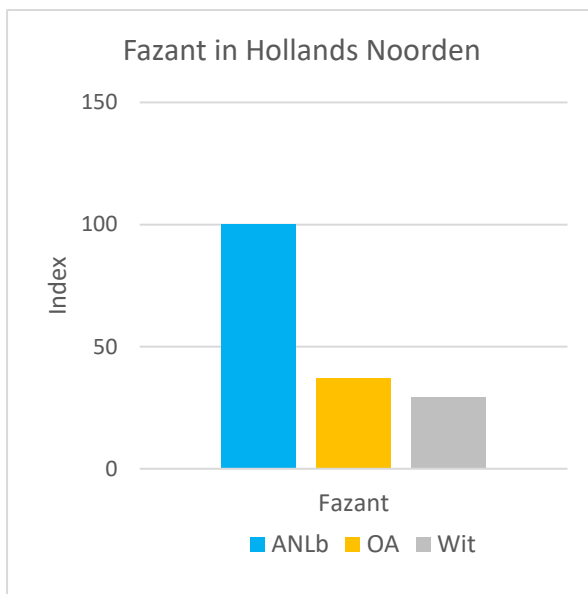
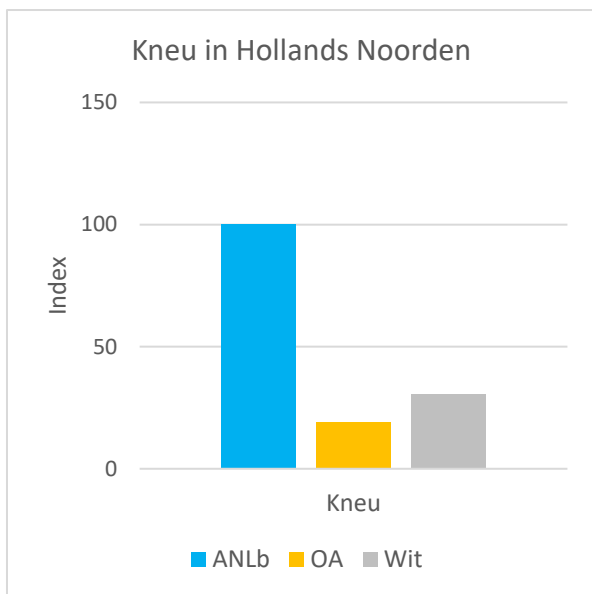
Uitzicht vanaf telpunt op Texel. © Lieuwe Dijkse



4.5.4 Hollands Noorden

Het al dan niet voorkomen van soorten bij agrarisch natuurbeheer vertoont in Hollands Noorden een klassiek beeld die ook in andere provincies met MAS meetnetten wordt vastgesteld, namelijk de hoogste dichtheden van fazant, kneu en grasmus zijn bij de maatregelen te vinden. En andere soorten zoals gele kwikstaart, veldleeuwerik, kievit, scholekster en graspieper zijn in de hoogste dichtheden terug te vinden in Open Akkergebieden op locaties zonder agrarisch natuurbeheer. Interessant is de komende jaren de impact van ingebrachte vlakdekkende maatregelen zoals vogelakkers of dunner gezaaide graanvelden te volgen.





Gekleurringde scholekster 'RY-BCWY', geringd in 2013 bij Westerland door Wim Tijssen.
Slootdorp, 7 mei 2020. © Gerard Westerhuis



5. Relatie met het provinciaal Natuurbeheerplan

Uitgangspunt van het provinciaal beleid is te kunnen beschikken over accurate gegevens van de stand en ontwikkeling van boerenlandvogels in de provincie. Met de opzet en start van het Meetnet Agrarische Soorten worden deze gegevens systematisch verzameld en kan een relatie gelegd worden met het Natuurbeheerplan. In het Natuurbeheerplan zijn voor het leefgebied 'Open Akkerland' de volgende doelsoorten voor broedvogels opgenomen: kievit, patrijs, velduil, scholekster, ringmus, veldleeuwerik, kerkuil, torenvalk, kneu en gele kwikstaart. Buiten het broedseizoen ligt de focus op geelgors, veldleeuwerik, kleine zwaan en ruigpootbuizerd.

Momenteel ontbreken streefwaarden in het Natuurbeheerplan voor de gekozen doelsoorten zodat een koppeling tussen de uitkomsten van de tellingen en het Natuurbeheerplan vooralsnog niet kan worden gemaakt. Het opstellen van minimum aantallen per 100 hectare leefgebied zou bijdragen aan een dergelijke koppeling tussen de telresultaten uit het Meetnet Agrarisch Soorten en het Natuurbeheerplan. Als voorbeeld geldt het Natuurbeheerplan van provincie Drenthe waar voor het leefgebied 'Open Akkerland' gestreefd wordt naar 20 broedparen per 100 hectare voor de doelsoorten veldleeuwerik, kneu en gele kwikstaart tezamen. In provincie Noord-Holland zou de uitkomst van de tellingen in 2020 gebruikt kunnen worden voor het opstellen van overeenkomstige streefwaarden.

Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels adviseert de volgende streefwaarden op te nemen in het natuurbeheerplan van de provincie Noord Holland (Tabel 8).

Tabel 8. Leefgebied Open Akkerland advies streefwaarden op basis van startjaar 2020. Bp = broedparen

Soortgroep	Opgeteld per 100ha 2020	Doel NBP
Hoenders: fazant, patrijs, kwartel	1,8 bp	Minimaal 2,0 bp
Akkerzangers: gele kwikstaart, kneu, veldleeuwerik	12,3 bp	Minimaal 14,0 bp
Steltlopers: grutto, kievit, scholekster	13,4 bp	Minimaal 15,0 bp
Slootkantbroeders: blauwborst, graspieper	2,1 bp	Minimaal 2,3 bp



6. Conclusies en aanbevelingen

- Het agrarisch gebied in provincie Noord-Holland herbergt regiogewijs grote dichtheden van belangrijke soorten als gele kwikstaart, veldleeuwerik, kievit en scholekster. De hoogste dichtheden komen vooral op conto van Texel die zelfs tot de hoogste dichtheden van Nederland behoren.
- Aan water gebonden soorten zoals bergeend, wilde eend, krakeend, kuifeend en meerkoet lijken kenmerkend voor het agrarisch gebied van de provincie Noord-Holland en kennen vergeleken met andere leefgebieden Open Akkerland forse dichtheden.
- De effecten van het ingezette agrarisch natuurbeheer moeten de komende jaren duidelijk worden. Na een jaar onderzoek lijken de maatregelen, vergelijkbaar met de inzichten in andere provincies, vooral van belang voor soorten als grasmus, kneu, blauwborst en fazant.
- Daar waar kieviten en veldleeuweriken doorgaans lijnvormige natuurmaatregelen mijden, lijken beide soorten op Texel te profiteren van een combinatie van weidevogelbeheer (uitstel van werkzaamheden op het land tegen vergoeding) en een substantieel aandeel vlakdekkende maatregelen zoals vogelakkers en minder dicht gezaaide graanpercelen.
- De aanwezigheid van patrijzen blijft vaak onderbelicht in het MAS door de lage trefkans van deze soort. Systematisch uitgevoerde transecttellingen met geluid in de avondschemering zouden helpen om patrijzen in beeld te krijgen. Inzicht in het voorkomen van patrijzen kan vervolgens bijdragen aan de efficiënte inzet van natuurmaatregelen in het boerenland.
- Het is een omissie dat er geen streefwaarden voor doelsoorten in het Natuurbeheerplan zijn opgesteld en sluit uit dat ontwikkelingen van soorten in het leefgebied Open Akkerland aan het Natuurbeheerplan getoetst kunnen worden. Het opnemen van streefwaarden wordt dus als een belangrijke voorwaarde gezien om effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer in de toekomst in de provincie te kunnen beoordelen.
- De overlap tussen het leefgebied 'open akkerland' en 'dooradering' maken een de beoordeling van het agrarisch natuurbeheer gericht op akkervogels complex, indien natuurmaatregelen gericht op dooraderingsgebied ook ingezet worden in het leefgebied 'open akkerland'.

Een Patrijs verlaat de dekking, nabij telpunt NH221. Stroe, 7 mei 2020. © Gerard Westerhuis



7. Dankwoord

In 2019 zijn de voorbereidingen gestart voor het opzetten van het akkervogelmeetnet in de provincie Noord-Holland. Mark Kuiper van het agrarisch collectief Noord-Holland Zuid, Annemarie Koelemeijer en Niki Wensink van Water Land en Dijken, Ellen Mul van Hollands Noorden en Siebold van Breukelen van de Lieuw op Texel lieten mij hun werkgebied zien en leverden informatie over de ligging en aard van het agrarisch natuurbeheer in hun werkgebied. Daarvoor hartelijk dank. Wendy en Ates-Janssen en Martin Witteveldt van provincie Noord-Holland gaven inzicht in de ligging van de leefgebieden, gaven informatie over de organisatie van het akkervogelbeheer in de provincie en introduceerden ons in de agrarische collectieven en vrijwilligersnetwerken. Zij worden hartelijk bedankt voor de prettige samenwerking.

Broedverdachte en geringde engelse kwikstaart in telpunt NH095. Heiloo, 6 mei 2020.

© Gerard Westerhuis



8. Literatuur

KNMI Nederland. Weer in april, mei, juni en juli 2020. De Bilt 2020.
www.knmi.nl/archief/seizoen/maand/jaaroverzichten/2020

LVN (2017). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 18 november 2017, nr. 17174206, houdende vaststelling van een geactualiseerde Rode Lijst Vogels.

Natuurbeheerplan 2016. Provincie Noord-Holland 2016

Ottens H.J. & Wiersma P. 2019. Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Drenthe in 2017-2019. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.

Roodbergen M., W.A. Teunissen, B. J. Koks, C.W.M. van Scharenburg & J. Postma. 2013. Handleiding voor het Meetnet Agrarische Soorten. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Teunissen W.A., Wiersma P., de Jong A., Kleyheeg E. & Vergeer J.W. 2019. Handleiding voor het Meetnet Agrarische Soorten. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Een Tapuit op doortrek in telpunt NH221. Stroe, 7 mei 2020. © Gerard Westerhuis



Bijlage I

Soortkaarten van 35 waargenomen broedvogels in Noord-Holland op 144 telpunten. Per telpunt is het aantal waargenomen broedvogels weergegeven. De werkgebieden van de vier agrarische collectieven zijn met rood omgrensd.

